

EDUKACJA PRZEZ ZABAWĘ

Analiza zapisów Podstawy Programowej Edukacji Wczesnoszkolnej potwierdza, że nauka przez zabawę ma swoje uzasadnienie w kształceniu dzieci młodszych. W zabawie dziecko może rozwijać predyspozycje i zdolności poznawcze¹ umożliwiające mu rozumienie otaczającego świata, doskonalić procesy wielozmysłowego poznawania, ale także rozwijać takie cechy osobowości, które będą konieczne do aktywnego i etycznego funkcjonowania w życiu społecznym.

Zabawa zapewnia dziecku bezpieczne i przyjazne warunki do uczenia się w trakcie i poprzez zabawę. W zabawach edukacyjnych z powodzeniem można korelować treści nauczania z różnych edukacji, a co najważniejsze w zabawie odzwierciedla się sens kształcenia zintegrowanego, budującego w umyśle dziecka całościowy obraz świata. Zabawy dydaktyczne, które organizuje nauczyciel dostosowując je do możliwości psychofizycznych dzieci, zachęcają dzieci do wysiłku intelektualnego, ćwiczą funkcje umysłowe, rozwijają predyspozycje i uzdolnienia. Równocześnie wyrabiają dyscyplinę i wytrwałość, uczą postępowania zgodnego z przyjętymi zasadami i regułami oraz pobudzają do wyrażania swoich myśli, emocji i uczuć². Poprzez zabawę dziecko przeżywa emocje i uczy się nad nimi panować, zaspokaja ona jego potrzeby i pragnienia w przyjemny sposób. Im zabawy są różnorodniejsze i bogatsze w treść, tym korzystniej oddziałują na całą osobowość dziecka. Zabawa pozwala poznać świat poprzez naśladowanie, próbowanie, eksplorowanie i konstruowanie³ – dziecko postawione w roli badacza⁴ otaczającego świata ma satysfakcję i zadowolenie z obserwowania i eksperymentowania, przez co uczy się przewidywania skutków, kierowania swoimi czynnościami, wykorzystuje rekwizyty, symbole, przedmioty nadając im konkretne funkcje.

W zabawie integrują się procesy kształcenia i wychowania, dlatego pełni ona funkcję stymulującą i wspomagającą aktywność intelektualną, ruchową, emocjonalną, moralną i społeczną. Kontakty interpersonalne w zabawie przyczyniają się do przyswajania norm społeczno-moralnych, uczą zgodnego współdziałania i współpracy w sytuacjach praktycznych i zadaniowych, dlatego walory edukacji z wykorzystaniem pedagogiki zabawy trudno przecenić, szczególnie w klasie I, do której uczęszczają także dzieci 6-letnie.

W przykładowych opisach zabaw dla dzieci z klasy I zaplanowano różne moduły, wśród nich zabawy z chustą animacyjną, linię czasu, wspólne rysowanie, stacje zadaniowe i grupy zadaniowe. Oprócz tego mapę mentalną⁵ i zabawy z wykorzystaniem dramy⁶.

Warto także podkreślić, że zabawa może być pomocna nauczycielowi w diagnozowaniu potrzeb dzieci, ich predyspozycji i zdolności. W zabawie bowiem dziecko odzwierciedla swoją wiedzę o świecie, łączy w niej także elementy fantazji, wyobraźni i realizmu, dając tym samym wgląd w procesy poznawcze i myślowe dziecka.

1 I. Czaja-Chudyba, *Jak rozwijać zdolności dziecka?*, WSiP, Warszawa 2009.

2 Z. Bogdanowicz, *Zabawy dydaktyczne dla przedszkoli, materiały dla nauczycieli*, WSiP, Warszawa 2007, s. 14.

3 E. Hurlock, *Rozwój dziecka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1985, s. 10.

4 B. Muchacka, *Zabawy badawcze dzieci w przedszkolu*, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1992.

5 M. Jąder, *Efektywne i atrakcyjne metody pracy z dziećmi*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2009, s. 96-97;

B. Kubiczek, *Metody aktywizujące. Jak nauczyć uczniów uczenia się*, Wydawnictwo NOWIK, Opole 2009, s. 87-88.

6 M. A. Szymańska, *Drama w nauczaniu początkowym*, Wydawnictwo Juka, Łódź 1996.

Zabawa należy do podstawowej aktywności dzieci w wieku przedszkolnym, ale w młodszym wieku szkolnym dzieci nadal lubią się bawić, chociaż z biegiem lat przestaje ona być dominującą formą ich aktywności. Tematyka zabaw i ich charakter zmieniają się – dzieci szkolne ukierunkowują zabawę na cel, interesują się jej rezultatem i wynikiem. Tę zasadniczą zmianę rozwojową z powodzeniem mogą wykorzystywać nauczyciele edukacji wczesnoszkolnej wprowadzając w toku zajęć zintegrowanych zabawy edukacyjne. Uatrakcyjnią one zajęcia szkolne i rozbudzą zainteresowanie tematyką nauczania. Udział uczniów w zabawach dydaktycznych, ich aktywne zaangażowanie i przeżywanie to nabywanie, pogłębianie i utrwalanie wiedzy oraz umiejętności zgodnie z różnymi drogami i strategiami nauczania, które przekładają się na wyższe osiągnięcia i efekty edukacyjne uczniów, dlatego na I etapie szkoły podstawowej warto wykorzystywać zabawy w procesie dydaktyczno-wychowawczym⁷.

⁷ Z. Załona, *Teoretyczne rozważania o zabawie dzieci młodszych*, [w:] Z. Załona (red.), *O dziecięcej zabawie i zabawach*, Wydawnictwo Naukowe PWSZ, Nowy Sącz 2012, s. 13.

Moduł: Zabawy z wykorzystaniem dramy

Cele ogólne:

- rozwijanie procesów poznawczych, m.in. percepcji, uwagi, myślenia i pamięci
- doskonalenie operacji logicznych i myślenia uwzględniającego zależności i przyczyny między elementami i sytuacjami
- zdobywanie nowych wiadomości z zakresu poszczególnych edukacji (polonistycznej, matematycznej, przyrodniczej, społecznej, artystycznej) i zajęć ruchowych
- nabywanie umiejętności podejmowania różnorodnej aktywności
- poznawanie różnych form porozumiewania się (komunikacja słowna, wzrokowa, wzrokowo-słuchowa, wzrokowo-ruchowa i ruchowa)
- nabywanie umiejętności interpersonalnych i intrapersonalnych
- rozwijanie umiejętności wyrażania własnych myśli i uczuć (bez skrępowania i ograniczeń)
- rozwijanie kreatywności werbalnej i niewerbalnej
- doskonalenie zdolności artystycznych i zainteresowań poznawczych
- doskonalenie i pobudzanie dynamiki pracy grupy oraz zgodnej współpracy w grupie
- podejmowanie prób ekspresji w realizacji siebie w konkretnych rolach społecznych
- dostrzeganie oraz nazywanie pozytywnych i negatywnych zachowań społecznych
- kształtowanie cech osobowości sprzyjających dobremu funkcjonowaniu w grupach społecznych
- rozwijanie postaw wrażliwości wobec osób niepełnosprawnych („innych”)
- kształtowanie postaw proedukacyjnych

Cele operacyjne:

Uczeń:

- utrzuła wiadomości o głoskach, sylabach, wyrazach
- doskonali procesy analizy słuchowej i wzrokowej
- podejmuje wyzwania grupowe związane ze świadomością przestrzeni, odległości i rytmu
- w sposób kreatywny używa wyobraźni w sytuacjach zadaniowych
- uczestniczy w zabawie teatralnej, ilustruje mimiką, gestem, ruchem zachowania różne zachowania
- rozumie umowne znaczenie rekwizytu i umie posłużyć się nim w konkretnej scenie
- przedstawia na forum grupy swoje myśli, odczucia i pomysły
- prezentuje w sposób kreatywny nabytą wiedzę z różnych edukacji
- dzieli się swobodnie swoimi wiadomościami, umiejętnościami i pomysłami wykorzystując predyspozycje i zdolności artystyczne
- używa w sytuacjach zadaniowych różnych form komunikowania się
- rozumie komunikuje się werbalnie i niewerbalnie w mniejszych i większych grupach rówieśniczych
- zachowuje prawidłowe relacje indywidualne z dorosłym
- jest zmotywowany do samodzielnego poszukiwania wiedzy i nabywania umiejętności
- kreuje swoją postać, indywidualnie przygotowuje się do danej roli (prowadzący jedynie stymuluje, nie daje gotowych rozwiązań)
- w miarę trafnie ocenia własne działania
- rozwija wiarę we własne możliwości
- rozwija swoją dojrzałość emocjonalną i społeczną
- uwrażliwia się na kontakty z osobami „innymi” (np. niepełnosprawnymi)

Temat:

Papier – czym jest? Po co jest?

Lp.	Nazwa zabawy	Opis zabawy	
		6-latek	7-latek
Do zabawy potrzebny jest dla każdego uczestnika rulon szarego papieru. Należy się starać, aby jeden rulon/arkusz papieru służył przez wszystkie zabawy. Po przeprowadzeniu każdego ćwiczenia należy omówić z grupą czynności, jakie wykonywali, co sprawiło im radość, co stanowiło trudność, skąd wiedzieli, jak mają się zachować, dlaczego podejmowali takie, a nie inne działania.			
1.	„Papier – podpora”	1. Nauczyciel rozkłada rulony w dowolnym miejscu i w dowolny sposób w sali. Uczniowie w rytm marszowej muzyki poruszają się w dowolnym kierunku. Gdy milknie melodia każdy z papieru tworzy swoją podporę, np. łaskę do podpierania się; wałek pod głowę. Po kilku sekundach muzyka zaprasza do rozluźnienia mięśni i dalszej wędrówki (papier zostaje na swoim miejscu). Zabawę powtarzamy kilkakrotnie, sugerując, aby za każdym razem tworzyć inną podporę. 2. Zajmując dowolne miejsce wokół rulonu papieru (może być też arkusz rozwinięty) dziecko rysuje go ze swojego punktu widzenia (ze swojej perspektywy).	1. Ćwiczenie wykonujemy w parach, a następne w trójkach i czwórkach. Rulon/rulony służy/-ą jako podpora dla dwóch/trzech/czterech osób. 2. Każdy ogląda uważnie swój rulon papieru z różnych stron, pozycji, kątów, np. leżąc na plecach, skacząc na jednej nodze wokół papieru. Dziecko analizuje formę (linię, kształt), a następnie przedstawia swój rulon w przestrzeni dowolnym ruchem, np. ręką, łokciem, nogą lub całym ciałem – całym sobą.
2.	„Papier schronieniem”	Uczniowie w rytm muzyki spacerują w różnych kierunkach po sali. Gdy charakter muzyki przedstawia odgłosy deszczu i burzy: Każde dziecko używa swojego papieru (złożonego, rozłożonego, zrulowanego) jako miejsca schronienia (np. grotu, szałas, namiot, dom itp.), którego staje się mieszkańcem i w którym czuje się bezpiecznie (naśladuje zamknięcie okien, drzwi, sprawdza trwałość swojego schronienia). Zamyka oczy i wyobraża sobie, że na zewnątrz zerwała się wichura. Nauczyciel może animować zabawę czytając/opowiadając tekst, np. nagle zerwał się wiatr, słońce zostało przysłonięte dużą chmurą...	Ćwiczenie uczniowie wykonują w parach/trójkach/czwórkach. Mają wówczas do dyspozycji dwa/trzy/cztery rulony (lub rozłożone arkusze) papieru.
3.	„Papier pojazdem wodnym”	Dzieci używają rolki papieru (lub rozłożonego papieru) jako np. łódki, tratwy, statku. Zamykają oczy i wyobrażają sobie, jak statek płynie po spokojnym morzu. Pomocna jest muzyka z nagraniem wolnej muzyki imitującej plusk wody. Po kilku sekundach muzyka zapowiada burzę; zrywa się wiatr. Zadaniem dzieci jest wejście w rolę żeglarzy na niebezpiecznym morzu.	Wykonują ćwiczenie w parach/trójkach/czwórkach, łącząc tym samym ilość rulonów (lub rozłożonych arkuszy) papieru.

Lp.	Nazwa zabawy	Opis zabawy	
		6-latek	7-latek
4.	Papier – statek kosmiczny	Uczniowie z papieru (w dowolnej formie) budują swój pojazd kosmiczny. Następnie prezentują swój statek – opowiadając o jego wyposażeniu i trasie, jaką będzie pokonywał. Po zaprezentowaniu uczniowie w rytm muzyki (jeśli jest możliwość muzyka powinna swoją barwą, brzmieniem, dynamiką inscenizować podróż na obcą planetę) poruszają się w swoim/ na swoim/ ze swoim pojazdem w dowolnych kierunkach w sali.	Uczniowie w grupach 3-osobowych przygotowują z papieru (mają do dyspozycji od 1 do 3 rolek/arkuszy papieru) swój statek kosmiczny. Następnie próbują ułożyć hasło czy zawołanie charakterystyczne dla swojej załogi. Prezentują swój pojazd na forum grupy opowiadając o ich wynalazku. Należy pamiętać, aby każdy mógł mieć możliwość wypowiedziania się.
5	„Papier – wygodne łóżko”	W parach uczestnicy podejmują próbę wykonania „łóżka” z dostępnego papieru (1-2 rolki papieru). Następnie prezentują, jak wygląda ich „mebel”.	Uczestnicy w grupach 3-osobowych budują swój mebel do spania. Następnie podejmują próbę użycia tego zbudowanego łóżka. Zamykają oczy – słuchają odgłosów przyrody. Kolejny etap to opowiadanie o tym, co zbudowali, jak budowali, dlaczego takie działania wykonywali, co sprawiło im radość, a co stanowiło trudność.
6.	„Papier – instrument muzyczny”	Każdy otrzymuje ilustrację jednego instrumentu. Przygląda się i go nazywa. Uczniowie zajmują wygodne miejsce – zamykają oczy i wsłuchują się w muzykę. Wsłuchują się, czy gra „ich” instrument. Po prezentacji muzyki, podejmują próbę wykonania z papieru swojego instrumentu. Po wykonaniu pracy uczniowie poruszają się po sali ze swoimi papierowymi instrumentami naśladując słyszane w tym czasie aranżacje muzyczne.	Dzieci zajmują wygodne miejsce. W ciszy słuchają nagrania orkiestry symfonicznej. Po wysłuchaniu muzyki każdy uczeń przygotowuje z papieru swój, wybrany instrument. Następnie uczniowie prezentują, jaki instrument wykonali, ustawiając się równocześnie w odpowiednie sekcje instrumentalne. Uczniowie w tych sekcjach wykonują wspólnie słyszany utwór (nauczyciel jest dyrygentem – wskazuje, która grupa teraz naśladuje grę na instrumentach). Po zakończeniu zabawy uczniowie powinni mieć możliwość opowiedzenia o swoich odczuciach, przemyśleniach, pomysłach, radościach i obawach związanych z wykonywaniem tego ćwiczenia.